

индоевропейских племён кельтов, протокельтов и др.

Полностью опровергается возможность пришествия в 50-ом тыс. до н.э. какого-либо языка и какого-либо человека с территорий Африки на территорию Европы. Напротив, открытые археологические культуры свидетельствуют об обратном векторе заселения.

Поднимается проблема изучения языков, принадлежащих населению территорий Русской равнины времён с 50-го тыс. до н.э. по настоящее время. Если, судя по археологическим и антропологическим данным, эти территории непрерывно населяли автохтоны европеоидной расы, то правомерна постановка вопроса о соответствии общеиндоевропейского языка именно этому населению.

Относительно самого метода, который применён при составлении “дерева” “Языки мира”, следует заметить, что отражение слияния языков при миграциях населения даёт весомые дополнения к знаниям о конкретных языках, полученных на основе теории дивергенции.

ЛИТЕРАТУРА

1. Воробьёва Г. А., Бердникова Н. Е. Природные и культурные феномены Прибайкалья на рубеже плейстоцена и голоцена / Г. А. Воробьева, Н. Е. Бердникова // Труды II (XVII). – 2008. – Т. I. – С. 53–55.
2. Дикова М. А. Символика в погребальной обрядности и искусстве ушковского палеолита (Камчатка) / М. А. Дикова // Труды II (XVII). – 2008. – Т. I. – С. 57–60.
3. Клёсов А. А., Тюняев А. А. Гипотеза о появлении гаплогруппы I на Русской равнине 52–47 тысяч лет назад / А. А. Клёсов, А. А. Тюняев // Теоретический и научно-практический журнал “Вестник новых медицинских технологий”. – 2010. – Т. XVII. – № 3. – С. 189–191.

НАЦІОНАЛЬНА МАРКОВАНІСТЬ ЛЕКСИЧНИХ ПОВТОРІВ В АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ КАЗКАХ ПРО ТВАРИН

ФУРИСТ Н. П.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

Сучасна лінгвістична наука спрямована на вивчення контакту адресанта та адресата, зокрема засобів, які використовує автор для того, щоб справити необхідний вплив на читача. Досягти поставленого завдання автор може за допомогою прийомів та засобів інтимізації [2; 4; 5; 10; 14]. Так само, як і художні тексти, фольклорні відзначаються специфічними рисами, характерними для них. Так, за дослідженнями О. І. Боднар, В. Козловського, С. Мишанича тощо фольклорні тексти взагалі, та казки зокрема, відзначаються частим вживанням лексичних та синтаксичних повторів, демінутивних форм, звертань, питально-відповідних конструкцій, неповних речень, інверсійних конструкцій та вказівних модальних часток) [1; 9; 11]. Лінгвокультурні особливості фольклорних інтимізованих текстів відображають специфіку граматичних і лексичних рівнів англійської та української мов, які полягають у використанні мовних засобів, характерних конкретній мові, а також кліше, закріплених історично та культурно.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю розгляду лексико-словотвірних засобів інтимізованого авторського мовлення, зокрема лексичних повторів в англійських та українських фольклорних текстах, що впливають на перебіг комунікації та її ефективність.

Останнім часом увагу дослідників зосереджено на дослідженні лінгвостильової специфіки фольклорних текстів [3; 11]. Окрім того, сучасні розвідки у цій сфері спрямовані на аналіз художніх та лексичних особливостей фольклорних текстів, зокрема казок [1; 3; 13].

Мета – проаналізувати лексичні повтори в англійських та українських казках про тварин та їх національну специфіку.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- визначити поняття лексичного повтору;
- дати класифікацію лексичних повторів;
- розглянути типи лексичних повторів в англійських та українських казках про тварин;
- проаналізувати національну специфіку засобів творення лексичних повторів.

Інтимізація фольклорних текстів характеризується використанням текстових прийомів сильних позицій (заголовок, зачин, кінцівка) та ЛСГ дієслів як текстових засобів діалогізації, що несуть динамічну ознаку казки, створюючи ефект розгортання описуваних подій на очах у читача, зменшуючи відстань між останнім і адресантом, інтимізація англійських та широким застосуванням лексико-словотвірних засобів, до яких належать лексичні повтори і демінутиви.

Повтор як фігура мови є засобом, що служить для структурно-семантичної організації тексту та вираження естетичної функції казки. За визначенням Т. В. Жук, повтор є стилістичною фігурою, яка утворюється навмисним нагромадженням певних мовних елементів у вигляді повторного їх вживання в одному висловлюванні, при цьому, повторяться у певній послідовності можуть звуки, слова або їх частин, вислови, сприяючи досягненню відповідного виражального чи виражально-зображуваного ефекту [7, с. 5]. Повтори, стверджує С. Я. Єрмоленко, розкривають ширші можливості щодо створення стилістичних та експресивно-сміслових відтінків [6, с. 44]. Крім того, повтор забезпечує системність тексту. Так, Є. А. Іванчикова трактує повтор як спосіб підкреслення важливих етапів розвитку подій, фіксації уваги адресата / читача, який допомагає створити ефект безперервності оповіді [8, с. 28].

Для казкової розповіді характерні лексичний та синтаксичний повтори. У дослідженні за основу прийнято класифікацію повторів за характером їхньої структурної організації. Слідом за О. М. Мороховським, виділяємо: а) простий контактний повтор, який може бути виражений двочленним або тричленним сполученням слів, що виражають емоційно-оцінну тональність висловлюваного; б) розширений повтор – повторення мовної одиниці з конотаціями, які доповнюють чи розширюють її зміст; в) кільцевий повтор – повторення мовної одиниці на початку і в кінці оповіді; г) повтор-підхоплення – повторення кінцевого елемента одного висловлювання на початку другого висловлювання; г) ланцюжковий повтор – повторення мовних одиниць однієї за одною [12].

За дослідженням Т. В. Жук [7, с. 5–6], найбільш уживаними серед лексичних повторів у казках є такі: 1. Дієслівні повтори, що на позначення руху, буття, існування, стану, мовлення та думання, активної дії. 2. Повтор іменників. 3. Повтор прикметників. 4. Повтор прислівників.

Як показує проаналізований матеріал, у казковому тексті найбільше дієслівних повторів, які характеризують рух. Повтор таких дієслів передає багатократну тривалу дію, яка вимагає великих зусиль для подолання труднощів: англ. *And he spun, and spun, and spun* [22] / укр. *Проїшли один ліс, проїшли другий, проїшли і третій. Перейшли звори, перейшли ріки, поля і ниви* [18, с. 229].

Другу групу становлять дієслова буття, наявності, існування, стану. Повтор цих дієслів є маркером тривалого перебування, осідлості, одноманітності буття. Таких компонентів казкового початку дуже багато, зокрема семантично близьких дієслів: жив-був, жило-було, жили-поживали: укр. *На болоті в очереті на купині жив журавель, там же, трохи оддалі, жила лисиця* [16, с. 45], *...а лисичка тоді вже з півником живуть та поживають і добро наживають* [20, с. 8]. Проте повтори таких дієслів є більш характерними для української мови, оскільки серед проаналізованих англійських казок про тварин прикладів повтору дієслів цієї групи не виявлено.

Наявний у казкових текстах також повтор дієслів мовлення та дієслів мислення: англ. *He thought and thought and then he said... He thought and thought and he thought of a clever plan* [21, с. 76–77] / укр. *От дід і баба думали-думали...* [19, с. 5].

Широко вживаним у казках є й повтор дієслів активної дії: англ. *They pulled and pulled* [21, с. 40] / укр. *Несе да й несе, несе да й несе. От вона підкидала, підкидала ту сучку, а далі взяла да й розв'язала* [16, с. 183], *Оддирав-оддирав, та й завяз зубами, та ніяк і не вирве. Сінав-сінав – ні!* [17, с. 280].

Оскільки у дослідженні аналізу підлягають казки про тварин, у текстах часто вживаються повтори інтер'єкціональних дієслів: англ. *But at night the Dog barked and barked and the Wolf was afraid* [21, с. 32], *But he cannot say this, he only says: "Cock-a-doodle-do! Cock-a-doodle-do!"* [21, с. 33], *"Achoo, achoo!" sneezed the turtle* [21, с. 47] / укр. *Хро-хро-хро! Хто в цій рукавичці?* [17, с. 466], *Тяв, тяв, тяв!* [16, с. 329].

Повтори іменників використовуються у казках для того, щоб активізувати увагу адресата об'єкті, на певному героєві, дати йому іншу назву: англ. *"My turnip!" he cries. "My turnip is back"* [21, с. 14] / укр. *Дівки, дівки, дайте грибів. Поле, поле, дай цвітів* [16, с. 258].

Повтори прикметників вживаються у казках для того, щоб висловити ставлення інших героїв до персонажа або об'єкта, що повторюється: англ. *An old Fox, crafty and sly, had a den in the rocks* [22], *Once upon a time there were two brothers who lived in a lonely house in a very lonely part of Scotland* [23] / укр. *Підождіть, мої любі-милі ніжечки, я вам куплю червоненькі черевички з золотенькими підковками. ... у нас хатка тісенька, маленька, нігде буде тобі спочить* [16, с. 184].

Повтори прислівників, що зустрічаються в казковій оповіді, мають на меті підкреслити ознаку дієслова або іншого прислівника, які вони позначають, а

також щоб надати розповіді більш яскравого забарвлення: англ. *Now the Fox runs very, very quickly* [21, с. 18], *The Spider's sons pulled harder and harder* [21, с. 78] / укр. *На другий день рано-вранці вилетів півник на царські ворота і кричить* [18, с. 329], *Добре-добре, прийду, твоя гостя* [16, с. 46].

Повтор прислівника, ускладненого прислівником *very*, вживається в англійському мовленні для інтенсифікації висловлення, який походить від сангл. – *verray, verry*: англ.-фр. *verai*, нар. лат. *veracus*, варіанта лат. *verac-, verax* 'правдивий', від *verus* 'вірний'; споріднений зі стангл. формою *wær* 'вірний', двн. *wāra* 'віра, забота', гр. *ēra* (орудний відмінок) 'схвалення' [15]. Вживання його зі значенням “надзвичайно” було зафіксовано в період середньо англійської мови (1100–1500).

Одним із найпродуктивніших засобів утворення варіантних форм повтору в сучасній українській мові є префіксація. Ефект посилення динамічної ознаки та ознаки дії реалізується за допомогою словотворчих префіксів до-/ді-, об-, при-, роз-/розі-, пі-/піді-, з-/зі-, із-/с, ви-, над-/наді-, від-/од-, в-/у-, о- (летів-летів, долетів; ішов-ішов, дійшов; біг-біг, оббіг; думав-думав, придумав; казав-розказав; йшов-йшов, підійшов; ніс-ніс, підніс; йшов-йшов, зійшов; ніс-ніс, виніс; дав-віддав; їздив-їздив, заїздив; поміркував-поміркував; дер-дер, оддер; йшов-йшов, увійшов тощо): укр. *Драв-драв та й зубами застряв, що ніяк уже і не оддере* [17, с. 280], *Жив раз давно-предавно чоловік, котрий мав kota, гусей та кури* [16, с. 253], *Вовк одійшов од козинячої хатки, сів за кущами, посидів трохи, поміркував і знов пішов до козенят* [16, с. 130].

Для англійських казок такий спосіб утворення повтору не є характерним, що засвідчує аналіз текстів англійських казок про тварин, оскільки серед проаналізованого матеріалу повторів, утворених префіксальним способом виявлено не було.

Досить поширеним у казковій оповіді є кореневий повтор. Сполуки з повтором кореневої морфеми в українській народній казці утворюють одну фразеологізовану лексему складної організації. Такі контактні повтори можуть становити цілі експресивні комплекси в художній тканині тексту: укр. *Приходять додому, глядь – а в них і варенички зварені, і веретенце з пряжею на віконці стоїть* [19, с. 7], *Коли ти з соломи зроблений, смолою засмолений, то дай мені смоли обідраний бік залатати* [17, с. 280].

Кореневий повтор стилістично увиразнює специфіку казкового тексту й виявляється при цьому як засіб підсилення основної думки.

Мова казки характеризується також наявністю синонімічних засобів для відображення явищ і подій. У казковій оповіді найчастіше вживаються синоніми, які виражають функції:

1) посилення уваги на певному об'єкті або дії: англ. *Where is the Cock, where is our Cock-a-doodle-do? He asked* [21, с. 33] / укр. *Ці зійшлись у місті, стали думать, розщитувать, кому за чим іти* [Пан Коцький, с. 80], – *Діточки мої, козеняточка* [16, с. 131];

2) інтенсивність дії чи переміщення: англ. *In a minute the Little Red Hen came quickly in, and shut the door and locked it* [22] / укр. *Вона куди не поткнеться – все на кийок наткнеться* [16, с. 46], *Ідуть двоє. ...Проїшли один ліс, проїшли другий, проїшли і третій* [18, с. 329].

В англійській мові інтенсивність чи тривалість дії підкреслюється не лише повторюваним вживанням синонімічних форм дієслова, як показують приклади, а й повтором прийменників, зокрема прийменника *on*, який в англійській мові, вживаючись з дієсловами руху, підкреслює дію, що продовжується: англ. *He walks on and on. So Puff-Ball walks on and on with Mufti-tuftu Mouse and Bully, the frog* [21, с. 8], *The poor dog walked on and on, and in the evening he met a wolf* [21, с. 41];

3) виділення якоїсь риси чи ознаки: англ. *An old Fox, crafty and sly, had a den in the rocks* [22] / укр. – *Кізочко моя мила, кізочко моя люба* [20, с. 3].

Найбільш функціонально навантажені дієслівні синоніми, оскільки виражають рух, динаміку. Головні події подаються не у формі нанизування, а як тривалий процес з усіма життєвими перипетіями.

Повтор синонімічних слів є важливим засобом увиразнення й збагачення змісту казки. Оповідач, варіюючи ту саму лексему, форму слова, шукає спосіб поновлення у пам'яті викладеного, створюючи програму подальшого розвитку думки.

Крім вище зазначених повторів, характерних для двох досліджуваних мов, в англійських казках виявлено поодинокі приклади антонімічного повтору: англ. *We are afraid of everybody, but nobody is afraid of us* [21, с. 16].

Проведений аналіз свідчить, що типи повторів в англійських та українських казках про тварин є спільними (дієслівні повтори на позначення руху, буття, існування, стану, мовлення та думання, активної дії; повтори іменників, прикметників, прислівників). Проте засоби їх вираження відображають яскраву національну специфіку: типово українськими засобами творення лексичних повторів виступають префікси та кореневі морфеми, а от для англійських казок виявився властивим антонімічний повтор.

Отже, різні види лексичного повтору репрезентують специфічні семантико-стилістичні функції: виділення найістотнішого в описуваних подіях, стилізації часових параметрів розгортання дії чи її інтенсивності (дієслівний повтор), кількаразового синонімічного іменування особи з метою її характеристики (іменниковий, прикметниковий, прислівниковий синонімічний повтор), вираження психічного стану дійових осіб, емоцій, переживань тощо.

Таким чином, лексико-словотвірні засоби інтимізації виконують її основну функцію, оскільки залучають читача до розповіді та мають на меті створити атмосферу дружнього повідомлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боднар О. І. Часова структура української народної казки / О. І. Боднар // Мова та стиль українського фольклору : зб. наук. пр. – К. : ІЗМН, 1996. – С. 85–101.
2. Булаховський Л. А. Мовні засоби інтимізації в поезії Тараса Шевченка. Інтимізуючі займенники / Л. А. Булаховський // Вісті АН УРСР. – К. : Рад. школа, 1941. – Вип. 3–4. – С. 75.
3. Венгранович М. А. Фольклорный текст: проблемы обусловленности лингвостилевой специфики / М. А. Венгранович // Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – М. : Изд-во Московского университета, 2005. – С. 18–31.
4. Винокур Т. Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения / Татьяна

Григорьевна Винокур. – М. : Наука, 1993. – 172 с.

5. Денисова С. П. Интимизация и лингвистические средства ее выражения в русской художественной прозе конца XIX – начала XX ст. : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Светлана Павловна Денисова – К., 1991. – 16 с.

6. Єрмоленко С. Я. Стилістичне значення порядку слів / С. Я. Єрмоленко // Українська мова і література в школі. – К., 1972. – № 8. – С. 29–38.

7. Жук Т. В. Лексичний та синтаксичний повтор в українській народній творчості (на матеріалі українських народних казок) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Тетяна Василівна Жук. – Ніжин, 2005. – 18 с.

8. Иванчикова Е. А. Парцелляция, ее коммуникативно-экспрессивные и синтаксические функции / Е. А. Иванчикова // Морфология и синтаксис современного русского литературного языка. – М. : Наука, 1968. – С. 48–61.

9. Козловський В. Категорія драматичного в українській народній баладі / В. Козловський // Народна творчість та етнографія. – К. : НАН України, 2004. – № 6. – С. 69–75.

10. Корольова А. В. Типологія наративних кодів інтимізації в художньому тексті : [монографія] / Алла Валеріанівна Корольова – К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. – 267 с.

11. Мишанич С. Фольклористичні та літературознавчі праці / Степан Мишанич. – Донецьк : Донецький національний університет, 2003. – 470 с.

12. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка / Александр Николаевич Мороховский – К. : Вища школа, 1991. – 272 с.

13. Хомечко Г. Демінутивні як самобутня прикмета української мови / Г. Хомечко // Альманах Перекладацької майстерні 2000–2001. – Львів : Коло, 2002. – Режим доступу : http://www.humanities.org.ua/TW/OR/homechko_OR.htm.

14. Яскевич О. К. Особенности использования лексических средств интимизации в современном английском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Ольга Клавдиевна Яскевич. – К., 1990. – 15 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

15. Online etymology dictionary / Douglas Harper. 2001. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com>

16. Українські казки про тварин : (народні джерела). – К. : Техніка, 2005. – 320 с.

17. Казки про тварин / Упор. І. П. Берпезовський. – К., 1979. – 576 с.

18. Казки про тварин. Українська народна творчість / Уклад. Альберт. – Харків : Торсінг плюс, 2007. – 480 с.

19. Кривенька качечка / За ред. О. Гребенюк. – К. : Махаон, 2002. – 16 с.

20. Коза-Дерева. Українські народні казки / За ред. А. І. Філатової. – К. : “Інтерпрес ЛТД”, 1996. – 14 с.

21. Жили-били... Сказки / Под ред. Э. Г. Андреевой. – Ленинград : Просвещение, 1969. – 96 с.

22. Another Little Red Hen. – Режим доступу : <http://www.sacred-texts.com/neu/eng/efft/efft30.htm>.

23. The King of the Cats. – Режим доступу : <http://www.sacred-texts.com/neu/eng/efft/efft30.htm>.